

Kent, Mimarlık ve Heykel

Meliha Sözeri • Ezgi Bakçay Çolak • Fatma Akyürek
Nilüfer Ergin • Cengiz Bektaş • Ferda Çağlayan • Hünkâr Yılmaz

AKM Yenileme Projesi ve Kamusal Mekân Üretimi

Profil: Muammer Onat

2010/1

9 771302 821987

7.50 TL

Mart 2010 • Yıl: 10 • Sayı: 35 Yayın Türü: Yerel, süreli

Yayımlayan
TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi

Sahibi
TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi adına
Eyüp Muhcu

Genel Yayın Yönetmeni
Deniz İncedayı

Yayın Koordinatörü
Fatma Öcal

Yazı İşleri Sorumlusu
Metin Karadağ

Yayın Kurulu
Ayşen Ciravoğlu, T. Gül Köksal, Kubilay Önal,
Ahmet Tercan, H. Bülend Tuna

Deneyim Kurulu
Zeynep Ahunbay, Nur Akan, Ülkü Altınoluk, Bilge Anıkan,
Ersin Arısoy, Harun Batırbaygılı, Afife Batur, Cengiz Bektaş,
İhsan Bilgin, Çelen Birkan, Hasan Çakır (Almanya), H.
Besim Çeçener, Oktay Ekinci, Cengiz Eruzun, Nur Esin,
Nuran Zeren Güllersoy, Sümer Gürel, Ersen Gürsel, Yücel
Gürsel, Havva Kanbur (İspanya), Ruşen Keleş, Doğan
Kuban, Mehmet Küçükdoğu, Derya Oktay (Kıbrıs), Sabri
Orcan, Selim Ökem, Deniz Erinsel Önder, Hakkı Onel,
Gülşen Özyayın, Hasan Cevat Özdiil, Aslı Erim Özdoğan,
Yıldız Sey, Şükri Sürmen, Mete Tapan, Uğur Tarhan, Necdet
Teymur, Alfar Timuçin, Rüksan Tuna, Hülya Turgut, Yıldız
Uysal, Mücella Yapıcı, Hüsnü Yeğenoğlu (Hollanda), Zekiye
Yenen, Emre Zeytinoğlu

Yayın Yönetim Adresi
Yıldız Sarayı Dış Karakol Binası, Barbaros Bulvarı,
Beşiktaş 34349 İstanbul
Tel: (212) 327 67 68

Yazma Adresi
Kemankeş Cad. No 31 Karaköy, Beyoğlu 34425 İstanbul
Tel: (212) 251 49 00 Faks: (212) 251 94 14
e-posta: dergi@mimarist.org
www.mimarist.org/yayinlar/mimarist

Mali Koordinasyon
Sami Yılmaztürk

Görsel Yönetmen
Zehra Şenoğuz

Ofset Hazırlık
Ekol Tanıtım
Kireçburnu, Prof.Dr. Aykut Barka Cad.
Alpaslan Sok. No: 42/2 Sarıyer 34457 İstanbul
Tel/Faks: (212) 223 81 51 (pbx)
e-posta: ekoltanitim@gmail.com

Baskı-Cilt
Müka Matbaacılık LTD. ŞTİ., İstanbul
Tel: (212) 549 68 24 (pbx)

Baskı Tarihi
Mart 2010

Dağıtım
Zip Dağıtım

Reklam ve Yapım Organizasyon
Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi
Kemankeş Cad. No 31 Karaköy, Beyoğlu 34425 İstanbul
Tel: (212) 244 86 87 pbx Faks: (212) 244 86 88

Fiyatı: 7,50 TL
Yıllık abone ücreti: 26,00 TL
Öğrencilere % 50 indirim uygulanır.

"mimar.ist" dergisi Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi üyelerine ücretsiz olarak gönderilir. Yazılarda ölen sürülen görüşleri sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergi adı belirtilmek koşuluyla alıntı yapılabilir.

Mimarlığa Toplumun İçinden Bakmak...

Yeni sayımızın sizlere ulaştığı günlerde, Türkiye Mimarlar Odası ile ülke çapındaki şube ve temsilcilikler yeni bir yönetim döneminin eşliğinde olacaklar. Her yeni dönem, geçmişin yaklaşım ve uygulamalarının değerlendirildiği, özelleştirilen yapıldığı, yapıcı tartışmaların yoğunlaştığı bir başlangıç olarak görülmeli. Bugün içinde yaşadığımız mimarlık ve kentsel planlama süreçleri çok sayıda meslektaşımız tarafından paylaşılan endişeleri ve sorgulamaları içeriyor. Kentsel mekân, mesleğin bilimsel kriterlerini, uzman katkısını, kamu haklarını, sanatsal duyarlılığı göz ardı eden bir yaklaşımı yaygın olarak sergiliyor; çevreye duyarlı her bireye, eşsiz dünya kenti İstanbul'un geleceği açısından ciddi sorumluluklar yüklüyor. Kentsel 'acil' dönüşüm projeleriyle gündeme gelen tarihî / kültürel belleğin yitirilmesi, mekânsal eşitsizlik ve hatta hukuksuzluklar, ayrıcalıklı imar yaklaşımları, mimarlığın çok yönlü düşünsel içeriğinden soyutlanarak rantsal bir araç olarak değerlendirilmesi sadece mimarları değil, tüm kentlileri, sivil toplumu, meslek odalarını kaygılandırıyor. Kentin karşı karşıya kaldığı hızlı yapılaşma süreci karşısında gerek meslektaşlar arasında gerekse toplumda kurulacak iletişimle meslek politikalarını, stratejilerini şeffaflıkla tartışabilmek, kamu yararı duyurabilmek temel bir misyona dönüşüyor. Aynı kaygılarla Mimar.ist dergisi de, kritik kentsel gelişmelerin farklı bakışlarla tartışılabilmesi, meslektaşlar arası iletişimin güçlendirilmesi amacını sürdürüyor...

Mimarlığın ve sanatın toplumsal sorumluluğu, kültürel katkısı gibi ilkelerini tartıştığımız "Kent, Mimarlık ve Heykel" başlıklı dosyamızda, böylesi bir süreçte heykel ve mimarlığın ortaklığına, bütünleşen toplumsal rolüne dikkat çekmek istedik. Değerli yazarların kent ve kentli yaşamında sanatın yeri sorgulamaları, heykelin kentsel-mekânsal katkısı, toplumsal gelişim süreçlerindeki rolü dosyada farklı deneyimlerin aktarılmasıyla ve tartışmalarıyla ele alıyoruz.

Dosya dışında da ilgiyle okuyacağımızı beklediğimiz katkılarımız var:

Kütüphane sayfalarında yine değerli yayınlara yer veriyoruz. Görüş bölümünde mimarlığa, kente ve yaşama dair eleştirel bakışlar içeren önemli katkılar aldık. Son dönemde mimarlık ortamında sıklıkla tartışılan kentin büyük projelerinin bir tamamlayıcısı olan Haliç Metro Geçişi Köprüsü'ne ait kapsamlı bir değerlendirmeyi bu başlık altında inceleyebilirsiniz. Gündemde tutmaya özen gösterdiğimiz İstanbul 2010 araştırmasında kültür başkenti yaklaşımına dair farklı bir örneği bulacaksınız. Tasarım bölümünde bir kültür objesinin mimaride kullanımını sergileyen ve örneklerle tanıtan bir araştırmayı, İnceleme sayfalarında ise değerli bir mimara ve araştırmasına ait derlemeyi, kent ve kültür endüstrisi tartışması ile Haiti'de yaşanan depremin hatırlattıklarını okuyabilirsiniz. Proje / Profil'de Ekim 2009'da yitirdiğimiz değerli Hocamız Muammer Onat'ı, mimarlığının yanı sıra, renkli kişiliği, hocabığı ve yaşam felsefesiyle birlikte tanıtan bir derlemeyi sunuyoruz. Kent sayfalarında ise, İstanbul'un özel tarihî kentsel mekânına, güney Haliç bölgesine ait akademik bir araştırmanın, tarihsel, kültürel bir okumamın yapıldığı incelemeye yer verdik. Farklı İnsanlık Durumları ile tamamlıyoruz sayfalarımızı. Kentin yaşamırlığı, erişilebilirliği üzerine önemli örnekler ve eleştiriler içeren bu bölümde Avrupa Kültür Başkentine farklı bir açıdan yaklaşan bir katkımız var.

36. sayımızın dosyasında, sokak mekânını çok yönlü olarak tartışmayı ve mimari ile ilişkisini irdelemeyi planlıyoruz. Zengin içerikli, doyurucu ve katılımlı bir dosya oluşturabilmek amacıyla önerilerinizi bizlere ulaştırmanızı dileriz.

Uygur, yaşamılır, hukuka ve haklara saygılı kentsel mekânın örgütlenmesinde düşünsel, bilimsel açıdan küçük bir katkı sağlayabilmeyi umuyor, önümüzdeki dönemlerde de bu yöndeki politikaların dayatılmayla desteklenmesini diliyorum.

Saygılarımla,

Deniz İncedayı

Atatürk Kültür Merkezi Yenileme Projesi ve Kamusal Mekân Üretimi

Ahmet Tercan

İstanbul Atatürk Kültür Merkezi (AKM) Temmuz 2008'den bu yana kapalı... İlgili bakanların, 2010 Avrupa Kültür Başkenti projeleri kapsamında ele alınan bina için "AKM yıkılmalıdır" açıklamaları ile başlayan ve bugüne dek süregelen tartışma süreci boyunca konuyla ilgili pek çok şey söylendi, kayda değer görüşler ve tepkiler dile getirildi. Kültür Sanat ve Turizm Emekçileri Sendikası'nın "AKM'nin, Yenileme Projesi adı altında ticari bir mekân haline getirilmesi" ve "AKM'nin tarihî kimliğini oluşturan mekânsal, biçimsel ve yapısal özellikleri ile çevre içindeki özgün konumunun yok edilmesi"ne karşı açtığı dava ile başlayan yasal süreç paralelinde gelişen bir tartışma, değerlendirme ve uzlaşma ortamı, belki de mimarlık tarihimizde ilk kez bu kadar canlı yaşandı ve farklı toplum kesimlerinde yankı buldu. Süreç içinde yaşananlar, gündeme gelen konular, bir yanıyla çok bildik, bir yanıyla ise oldukça karmaşık özellikler içerdiği için doğal olarak farklı ve hayli popüler yaklaşımların ve değerlendirmelerin nesnesi oldular.

Sonuçta AKM Yenileme Projesi süreci içindeki tartışmalar İstanbul Atatürk Kültür Merkezi Binası'nın bir mimari yapıt niteliğiyle sahip olduğu tekil önemden tamamen bağımsız olarak, kendi içinde, bir tür yeni kültürel, politik, yasal, toplumsal ve mesleki yaklaşımlar kümesini (*domaine*) tanımlar hale geldi. Sürecin içinde yer alan aktörler, bu yaklaşımlar kümesi bünyesindeki rolleri ve işlevleri üzerinden sorgulandılar ve yeniden tanımlandılar. İstanbul Atatürk Kültür Merkezi Yenileme Projesi üzerinde, destekleyenlerle karşı çıkanlar arasındaki tartışmanın çoğu açıdan indirgemeci bir niteliğe sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz, ancak bu durum, aktörlerin bu sürecin temel ilkesine, "ana sözleşmesine" aykırı davranmalarını da açıklayamaz elbette. Bu anlamda AKM Yenileme Projesi sürecini söz konusu aktörlerin işlevleri ve etkinlikleri üzerinden de okumaya çalışmak yerinde bir çaba olabilir.

AKM Yenileme Projesi gibi kenti, kentsel çevreyi ve kamusal mekânı ilgilendiren önemli bir projede doğal olarak en temel tasarım ögesi bağlamdır. Buna bir de projenin kendine özgü "statüsü" eklendiğinde, kültürel, politik, yasal,

toplumsal, tarihî ve mesleki bileşenleri ile "bağlam" tüm tartışma ve değerlendirme yaklaşımları için belirleyici bir temel referansa dönüşmüştür.

Gerçek şu ki ülkemizde yaşanan siyasal ve entelektüel çalkantıların hem organik bir parçası, hem bu sorunlu ortamda bir çözüm olma iddiası ile bir tür ulus devlet eleştirisi biçiminde AKM Yenileme Projesi ve tartışmalarında ortaya çıkan yaklaşım, bağrında taşıdığı küresel/yerel kriz tohumları ile gündemi belirlemiş ve yarattığı kafa karışıklığını, çağımıza özgü bir hızla yaymıştır.

Süreç içinde yaşanan evrelere baktığımızda bu yaklaşımın ilk aşaması olarak kabaca sınırlanmış belirli bir siyasal vizyonu geçerli kılmak için yürürlüğe konan bir çatışma stratejisi ile kurulu kültürel, politik, yasal, toplumsal ve mesleki bağlamın "yıkılması" gereği bina üzerinden dile getiriliyor. Bu doğrultuda Mayıs 2007'de İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Kanunu Tasarısı TBMM Milli Eğitim ve Kültür Komisyonunda AKM'nin yıkılması kabul edilmiştir. Bu yaklaşım şiddet içeren söylemi ve dayatmacı tavır ile tescilli bir yapının yıkılması kararı bir yana kendi içinde bir çözüm alternatifi üretmekten çok uzak bir nitelik taşımaktadır.

Daha sonraki evrede ise, başlayan yasal süreç paralel olarak oldukça farklı bir yaklaşımla, ağırlıklı meşruiyet kavramının ve meşrulaştırma pratiğinin hakim olduğu bir politik kültür biçiminin öne çıktığını görüyoruz. Bu noktada siyasal erk, iktidarını kamusal olarak haklılaştırmanın bir yöntemi olarak belli kısıtlamalarla tanımlanmış bir kamusal diyalogu öngörmektedir. Bu tartışmada iktidarın temel argümanı olarak verimlilik, uzmanlar veya seçkinler grubu tekelindeki "yasa koyucu akıl" ve rasyonel olma durumu öne çıkmaktadır. AKM Yenileme Projesinin söyleminde daha gelişmiş teknoloji kullanımı, en ileri tesisat ve mekanik sistemlerin entegrasyonu, güvenlik, dijital ekran cephe gibi teknik çözümlerin yanında programa ilave edilen restoran ve kafe özellikle vurgulanmıştır. Açılan davaların da konusu olan "ticarileştirme" eleştirilerine karşın, projeyi destekleyenlerce bu yolla binanın içine insanların daha kolay gireceği ifade edilerek bu öneri önemli bir katkı ve ça-

ğımızın bir gereği gibi açıklanmıştır.

Kuşkusuz bu açıklamanın bir çözüm olarak taşıdığı açmazdan çıkmanın kolay bir yolu yok gibidir. Çünkü en başından beri önemini vurguladığımız kültürel, sosyal, tarihi bağlamdaki yeri ve anlamını bir yana bırakarak, adeta yerel kaygıları ve duyguları dikkate almama hakkını ticari bir alışverişle elde eden bir turist gibi, kendine ve çevresine, bu defa öngörülmuş bir sözleşmeyle yabancılaşmış bir kamusal mekân kullanıcısı, ister istemez tüm bağlamı dönüştürecek.

Kamusal mekân oluşturma ve kimlik üretimi günümüzde aynı sürecin iki ayrı yüzüdür. Atatürk Kültür Merkezi de bugün baskı gören ve kritik bir meydan okumayla karşı karşıya kalan bir kamusal mekâna ilişkin, kontrol edilen ve yönetilen çok kapsamlı, çok boyutlu bir "yenileme" projesidir. Sadece tartışmanın değil, yaşamın da bizim gibi olan ve olmayan bireylerle birlikte yaşamak ve aynı kamusal mekânda var olabilmek anlamına geldiği ne denli açık olsa da, bu durum, doğrulanmayı gerektirmeyen bir doğal tutum olmaktan öte, toplum sözleşmesinin bilinçle örülmüş ve içselleştirilmiş bir parçası değildir.

Egemenlik son tahlilde mekân oluşturma süreçleri üzerindeki kontrolü ele geçirme mücadelesidir. Bu çaba giderek sermayenin dünya çapındaki dağılımından daha fazla bir pay edinme konusunda bir rekabete dönüşmektedir. Siyasal erk 2010 Ajansı aracılığıyla yürüttüğü bütün projeler ile çok uluslu sermayeye çekici gelecek koşulları hazırlamaktadır. Dolayısıyla kamusal mekânın niteliğinin çözülmesi, kamusal mekâna ait yeni programlar ve yorumları belli yaklaşımlar üzerinden haklılaştırmanın bir yolu olarak inceden inceye denetlenen bir etkileşim devrededir artık. Bu hesaplanmış denetimin etkili olamadığı ara bölgede aslında kurumsal sürekliliği bir türlü sağlanamamış, bireye güven vermeyen toplumsal sözleşmenin normatif bir temsilci olarak hukuk da devreye girer.

Toplumsal sözleşmede güç de olsa sağlanan kurumsal süreklilik paradoksyal biçimde Arendt'in tanımına yakın durur: Her şeye rağmen kamusal mekân, özgürlüğün ortaya çıkabi-

leceği yerdir. Ve insanların ahenkli olarak eylendiği her yerde böyle bir mekânın ortaya çıkma potansiyeli daima vardır. Verimlilik ve uzmanlık bu potansiyeli hayata geçirmenin ön koşulu değildir.

Kültür Sanat ve Turizm Emekçileri Sendikası'nın açtığı davada verilen yürütmeyi durdurma kararı 16 Aralık 2009 tarihli Yargıtay onaması ile kesinleşti ve hemen akabinde, 20 Aralık 2009'da taraflar arasında, AKM'nin yıkımına karşı çıkan kurumlar ve sivil toplum örgütleri adına Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, Kültür Bakanlığı, AKB Ajansı ve AKM Yönetiminin katılımıyla bir protokol imzalandı. Bu protokolle projenin olumsuz kabul edilen ve yargının kabul ettiği yerler değiştirilir, restoran ve kafe programdan çıkarılır. Bina evrensel koruma standartlarına uygun olarak olabildiğince özgün haline yakın bir biçimde korunması doğrultusunda bir dizi karar alınır.

Esasen tüm süreç ele alındığında protokolle varılan uzlaşma bir demokratik kültür ve rekabete rağmen aynı mekânda farklılıklarla var olma örneği olarak belirleyicidir. Aynı zamanda bu kararlar kamusal alanda eksikliğini ve süreksizliğini dile getirdiğimiz toplum sözleşmesinin bir kurum olarak hayata geçirilmesi anlamında çok önemli bir katkıdır.

Ancak, imzalanan protokol, toplumsal sözleşme tanımının tüm belirleyici niteliğine rağmen uygulamaya girememiştir. Getirilen gerekçeler tutarlı ve inandırıcı olmaktan uzaktır.

Sonuç itibarıyla AKM'nin uzlaşılan haliyle yenilenmesi olasılığı devam etmektedir. Ancak bunun, tartışma ve uzlaşma kültürü içinde, her türlü demokratik yol ve aktörlerin katılımıyla varılan bir çözüm olarak hayata geçirilme şansı artık kaçırılmıştır.

Bu olumsuz tablo, toplumsal katılıma, çoksesliliğe, diyaloga ve ancak kamusal mekânda sağlanabilen etkileşimlerin sunduğu sınırsız imkânlarla karşı duyarsız kalmanın, sözleşme yükümlülüklerini kurumsal bir yetkinlikle ve olgunlukla yerine getirmeyen kısa erimli değerlendirmelerin ve yetkin bir sözleşme kültürü eksikliğinin bir sonucu olarak ayrıca düşündürücüdür.

Bu durum bizi Nietzsche'nin sözlerini anımsamaya götürür: "Her maskenin altında özlü bir hakikat gizli değildir, çoğu kez yeni bir maske ile karşılaşırız."

Hatta bazen eski maskenin tıpkısıyla: İstanbul Atatürk Kültür Merkezi (AKM) Temmuz 2008'den bu yana kapalı...

Almet İrcan, Yrd. Doç. Dr.
MİSSEL Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

AKM Renovation Project and Design of Public Space

Atatürk Cultural Center (AKM) Renovation Project has been subject to the major ongoing debate between the diverse actors of the city. The involvement to the discussion between the various social groups has made a major impact on public opinion in terms of architecture. As a natural result, the historical, social, cultural context of the building has overshadowed the AKM design. Unfortunately the so-called 'social contract' of the project has not been followed properly by some major actors due to the lack of confidence and democratic rituals.